

COMUNITĂȚILE DE ROMÂNI DIN AFARA GRANIȚELOR ȚĂRII (I)

EMILIAN M. DOBRESCU*

ABSTRACT

ROMANIAN COMMUNITIES ABROAD

The number of Romanians living abroad, in Europe, North and South America, Australia and Asia does not exceed 11 millions. The biggest Romanian communities are in the United States, Canada, Germany, Australia, France, Italy, Great Britain, Spain, Switzerland, Sweden, Ireland, Venezuela and New Zealand. If in the case of Romanian ethnics living in the United States, Canada, France, Venezuela etc., we can mainly talk about either pre-war migration or political anticommunist exile, in other states as Italy, Germany, Spain, Ireland or New Zealand, most of the Romanian communities have been generated by the economic exile, especially after December 1989.

Key words: Romanians all over the world, emigration, economic exile.

I. INTRODUCERE

„Nu știm exact prin ce resorturi ne este dat să apreciem oamenii abia după ce nu mai sunt sau abia după ce îi recunosc alții. Așa se întâmplă și cu românii care își împlinesc destinele pe alte meleaguri, în alte țări de adopție, țări care le recunosc meritele profesionale și care le acordă importanța cuvenită. Sunt cu siguranță mii de români care ar fi fost niște anonimi, dacă ar fi rămas în țara de origine. A existat însă emigrarea lor și momentul în care țara de adopție a început să se mândrească sincer cu respectiva persoană... Luând exemplul acesteia și al altora, precum Brâncuși, Eliade, Cioran, Ionesco, împliniți doar în țara de adopție, ne gândim adesea câți români ca aceștia trebuie să mai plece din țară pentru a ne trezi la realitate. O realitate pe care de 16 ani, cel puțin de când gândim și acționăm « liber », ar trebui să o observăm”.

Sursa: *Romanian Global News*, 14 iulie 2006

* Address correspondence to Emilian M. Dobrescu: Academia Română, Calea Victoriei nr. 120, sector 1, București, e-mail: dobrescu@acad.ro

Ne plângem că nu suntem cunoscuți și că dicționarele și atlasele reproduc fotografii cu țigani sau imaginea lui Dracula. Așa este, dar... ce am făcut noi ca să nu se ajungă la această situație? Iorga semnala această nepăsare condamnată a românilor în urmă cu peste 80 ani! Și oferea, ca exemplu, patriotismul de care dădeau dovadă țări mai mici ca a noastră: Ungaria, în special, dar și Noua Iugoslavie (de atunci) și chiar Bulgaria. Din păcate, nici până astăzi nu ne-am deșteptat, așa că România este asociată cu numele țiganilor, cu Dracula, Nadia Comăneci și Hagi. Dar nici pe aceștia nu știm a-i apăra și îi ponegrim...

Cei ce citesc aceste rânduri știu că, de peste 200 de ani, francezii privesc la Pantheonul din Paris, unde își au somnul de veci gloriile Franței, chipul Sf. Genoveva, ocrotitoarea Parisului, sub înfățișarea unei românce, Maria Cantacuzino? Și doar este scris acest lucru și în ghidul turistic al Pantheonului... Ați auzit de Petru Movilă (Moghilă), mitropolitul Kievului, care a adus în Rusia cultura clasică greacă și latină, cât și cultura vestului? Care este citat în toate cărțile despre Rusia și în toate manualele școlare până în ziua de astăzi, iaca – de peste 500 ani (!) – ca părinte al limbii ruse moderne? Iar Antioh Cantemir, fiul domnitorului Dimitrie Cantemir, se învață în școlile din Rusia și în ziua de astăzi ca unul dintre poeții lor clasici. De Nicolae Olahus, fost cancelar al Ungariei timp de 22 ani, care a corespondat cu Spinoza și a fost confidentul și secretarul regentei Țărilor de Jos, mătușa împăratului Carol al V-lea? De o gramatică grecească, scrisă de unul dintre frații vitregi ai lui Mihai Viteazul ați auzit, gramatică ce a servit cam trei sute de ani școlarilor greci și care astăzi se află la Biblioteca din Leipzig și încă multe, multe, astfel de exemple...

Vă semnalez o operă științifico-culturală, de o deosebită importanță, concepută sub directa îndrumare a lui Mircea Eliade, în SUA – *The Encyclopedia of Religions*. Are 16 volume, în format A3, iar fiecare dintre cele 16 volume are între 470 și 800 pagini. A fost elaborată în decurs de 15 ani și a avut șase editori, doi editori colaboratori, iar Mircea Eliade a fost editor-șef. Tipărită după moartea filosofului român, colaboratorii au scris pe fiecare volum: „Omagiu lui Mircea Eliade”. Enciclopedia aceasta a religiilor este rezultatul muncii a 1 420 de colaboratori, dintre care nouă sunt personalități ale culturii române. Din păcate, doar trei dintre ei locuiau pe teritoriul României, iar ceilalți – în alte părți ale lumii. Vorba fiului meu, când venea cu o întrebare la mine – ca să nu murim proști, să îi menționez. Din România – Ovidiu Bârlea, din București, despre folclor; Virgil Cândea, de la Asociația „România”, din București, despre iconoclastism și icoane; Romulus Vulcănescu, Universitatea București, *Mask, Art and Ritual Mask in Cultura Europei*. Din diaspora românească – Ioana Andreescu-Miereanu, Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, despre magie și magie în Europa de Est; Monica Brătulescu, Hebrew University of Jerusalem, Winter Solstice Songs; Ioan Petru Culianu, Rijksuniversiteit te Groningen, 16 contribuții; Mircea Eliade, 13 contribuții plus articole; Ileana Marculesco, International Circle for Research in

Philosophy, Houston, 6 contribuții. Ei, ce aveți, domnilor, cu renegații și transfugii?»¹.

Există nenumărate ocazii de a-ți face cunoscută țara: prin participare la târgurile internaționale folclorice, de afaceri, la conferințe științifice, saloane de invenții, expoziții de artă, zile, săptămâni sau luni culturale etc. Taberele pentru tineri și copii, organizate în România sau în localități din afara țării, locuite de români, sunt un prilej benefic de recunoaștere a frumuseților geografice și spirituale ale țării noastre, de către cei care le-au părăsit din diferite motive sau nu le-au putut vedea încă. Cităm, în acest sens, tabăra pentru tineri de la Orăștie (jud. Hunedoara)² și taberele pentru copii de la Poiana Pinului (jud. Buzău)³, Sacal (Ungaria)⁴, Micherechi (Ungaria)⁵, Tismana (jud. Gorj)⁶ și multe, multe altele.

Periodic, sunt organizate, cu sprijinul autorităților locale din țara de imigrație, dar și cu sprijinul autorităților românești din acea țară sau din România, diferite festivaluri, care fac cunoscute obiceiuri și tradiții românești. Cităm câteva dintre

¹ Extrase dintr-un material de Cecilia Sherban, Queensland, Australia. Sursa: Romanian Global News – *Puncte de vedere: românii nu știu să-și facă job-ul!*, 20 iulie 2006.

² Membrii comunității românești din Franța pot veni în concediu în România, prin intermediul taberei „Școala de Vară fără Frontiere”, un spațiu fără frontiere. Tabăra a avut loc la Orăștie, în perioada 24–29 iulie 2006 și s-a adresat tuturor celor care au vârsta de până la 29 de ani, inclusiv, și sunt interesați de călătoriile în România, pentru frumusețile și tradițiile de aici.

³ Tabăra de creație și turism pentru copii și tineri, etnici români din jurul granițelor, de la Poiana Pinului, județul Buzău, s-a desfășurat în perioada 21 iulie–1 august, fiind organizată de Departamentul pentru Relațiile cu Românii de Pretutindeni, din cadrul Ministerul Afacerilor Externe, în colaborare cu Palatul Național al Copiilor din București și cu Autoritatea Națională pentru Tineret–Direcția Județeană pentru Tineret Buzău. La această acțiune au participat 335 copii și tineri, cu înclinații artistice, din Bulgaria, Basarabia, Serbia, Ucraina, Ungaria și România.

Programul a fost structurat pe ateliere de lucru: ceramică, pictură, artă plastică, dans, muzică, fotografie, sport-turism, bricolaj, ateliere coordonate de cadre didactice de specialitate de la Palatul Național al Copiilor din București. De asemenea, programul taberei a cuprins excursii la Mănăstirea Ciolanu, Tabăra de sculptură în aer liber de la Măgura, Vulcanii Noroioși, Muzeul Chihlimbarului și la Casa memorială Vasile Voiculescu. Manifestarea s-a înscris în cadrul acțiunilor organizate pentru sprijinirea păstrării, afirmării și dezvoltării identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a românilor de pretutindeni.

⁴ A cincea ediție a taberei și festivalului de dansuri populare de la Sacal a avut loc între 15 și 20 iulie 2006, organizată de Asociația Tinerilor din Sacal. Copiii participanți din Sacal și din localitățile învecinate au învățat să danseze și au luat parte la activități de artizanat. Dansurile populare românești le-au înșușit de la soții Ana și Gheorghe Buha din Chitighaz, care au prezentat aceste tradiții învățate de la părinții și bunicii lor. În fiecare seară, tinerii au pus în practică cele învățate în cursul zilei, în cadrul balurilor comune. Tabăra de dansuri din Sacal s-a încheiat cu un festival de dansuri, la care au petrecut peste 150 de localnici și oaspeți.

⁵ Tabăra de dansuri populare românești este organizată în a doua săptămână din luna august, începând din anul 2005, la Casa de cultură „Gheorghe Dulău” din Micherechi, cu sprijinul acordat de Fundația Publică pentru Minorități și Fundația de Artă și Cultură.

⁶ 40 de copii din diaspora au participat la Tabăra internațională de tradiție și spiritualitate ortodoxă „Cunoaște și acceptă pe aproapele tău”, desfășurată în perioada 7–20 iulie, la Tismana, jud. Gorj. Pe parcursul taberei s-au desfășurat ateliere de pictură, teatru, limba și literatura română, ceramică, dansuri populare și au fost organizate drumeții și excursii în regiunea învecinată.

cele organizate în anul 2006: Festivalul Europei de Est – România la Montreal⁷, Festivalul Castraveților⁸, Festivalului Internațional de Dansuri Populare de la Seghedin (Ungaria)⁹, Festivalul Românesc „Sfânta Maria”¹⁰, Festivalul România–Nürnberg¹¹, Ziua Românilor în Las Vegas și altele. În 2007 s-au organizat, în aceeași manieră, festivaluri pe litoralul românesc al Mării Negre (Festivalul Internațional de Folclor Aromânesc „Părinteasca Dimandare”, dublat de un Simpozion Științific intitulat: „Perenitatea vlahilor în Balcani – istorie și civilizație aromânească”, lansări de carte, expoziții), cunoscutul, deja, Festival al Castraveților, la Micherechi (Ungaria), Festivalul de la Șimleul Silvaniei¹².

În organizarea acestor festivaluri, un loc de frunte îl au asociațiile și organizațiile românilor de pretutindeni, cum sunt (le cităm pe o parte din cele care au organizat acțiuni în anul 2006): Asociația Culturală Obatala (Spania)¹³,

⁷ Festivalul Europei de Est – România la Montreal a adunat în fața scenei din Parcul Jean-Drapeau circa 2 000 de spectatori, care au aplaudat până aproape de miezul nopții, pe 20 iulie 2006, fiecare din momentele artistice cuprinse în program: artiști din comunitatea românească din Montréal și artiști invitați din România. Spectacolele și concertele au fost prezentate pe scena Festivalului, amenajată de Primăria Montréal în Parcul Jean-Drapeau și au fost însoțite, pe parcursul întregii zile, între orele 12 și 23, de o expoziție de fotografie intitulată „Bucureștiul vechi”.

⁸ Festivalul Castraveților, ajuns la cea de a IV-a ediție, s-a desfășurat în perioada 12–13 august 2006, la Micherechi (Ungaria). În programul celor două zile au figurat: parada grupului de majorete din Mezobereny, expoziția cu icoanele Elenei Ruja și picturile lui Robert Corvus Cora, concursul generațiilor, concursul de gătit, de șah simultan, concertul formației „Millenium” din România, un spectacol folcloric de dansuri și cântece românești, concertul formațiilor Bon Bon și Stage Line.

⁹ Prima ediție a avut loc în 1966. Printre invitați se numără formații din străinătate (Bulgaria, Polonia, România, Rusia, Turcia etc.); spectacolele se desfășoară în diferite locații ale orașului, în piețe și pe străzi, iar spectacolul de gală are loc pe scena Jocurilor în Aer Liber.

¹⁰ Organizat timp de trei zile de Catedrala Ortodoxă Română Sf. Maria, din Cleveland, statul Ohio (SUA), în apropierea zilei de Sf. Maria. Invitați în fiecare an, prestigioși soliști și ansambluri de muzică populară românească; se servesc mâncăruri tradiționale românești.

¹¹ Este organizat de Asociația Interculturală Ars Longa e.V. Nürnberg, în colaborare cu Societatea Româno-Germană e.V. Würzburg.

În 2006, în prima zi a festivalului, vineri 8 septembrie, începând cu ora 19.00, a fost organizată, la primăria orașului Nürnberg, o manifestare, sub egida simpozionului Arcada, ediția a III-a. Manifestarea a cuprins un concert de muzică clasică, susținut de Liviu Burz, Christian Braica și Gabriel Chiș, precum și vernisajul expoziției fotografice „Un exercițiu de privire” a artistului Mihai Moiceanu. Următoarele două zile ale festivalului s-au desfășurat în aer liber, în Piața Jakobsplatz din Nürnberg.

¹² A treia ediție a Festivalului „La fântâna dorului”, la care au participat mai multe grupuri de români din afara României: dansatorii chitighazani, 27 de elevi ai școlii de artă „Kaláris”, secția Chitighaz, precum și păstrători de tradiții românești din Valea Timocului (Serbia), Chișinău și Giurgiulești (Republica Moldova), Vidin (Bulgaria), Ismail și Apsa de Jos (Ucraina). Pentru câteva zile, Parcul Cetății din Șimleu a devenit capitala românilor de pretutindeni. Costumele populare, unele vechi de peste o sută de ani, scoase pentru această ocazie din lăzile de zestre ale bunicilor, melodiile din bătrâni, strigăturile, pașii de joc și buna dispoziție au arătat că pe toți cei prezenți la festival îi leagă ceva comun, că pentru toți, indiferent de țara în care trăiesc, patria-mamă e una singură: România (sursa: Știrile „Romanian Global News”, 3 august 2007).

¹³ Membrii Asociației Culturale Obatala din Spania au programat o întâlnire pe 5 august 2006, continuând astfel activitatea lor de a face cunoscută România și cultura românească pe teritorii

Asociația „Culorile lumii”, din Asti (Italia), Asociația „Doina” din Noua Zeelandă, Asociația „Dunărea” din Roquetas del Mar, provincia Almeria (Spania), Asociația pentru Ajutorarea și Integrarea Românilor din Madrid, Asociația „România Club” din Torino (Italia), Asociația românilor din British Columbia (Canada), Asociația „Românii” din Italia, Comunitatea română din Elveția, Comunitatea românilor din Belgia etc. etc.

2. COMUNITĂȚI GENERICE

2.1. NUMĂRUL ROMÂNILOR DIN AFARA ȚĂRII

„Bineînțeles că tarele noastre de români cicălitori și certăreți nu se dezmint nici departe de casă. În München și Nürnberg aud încă de faptul că sunt 2–3, chiar 4 asociații și biserici, însă tendința generală este de a ne uni. Poate cu timpul vom înțelege că aceste tare nu ne slujesc la nimic bun, nici pe plan național și nici internațional. E bine să fie multe asociații, însă nu să se certe, ci să colaboreze, ce nu pot să facă unii să facă ceilalți și invers”.

Eugen Cojocaru, interviu acordat pentru „Romanian Global News”, 15 martie 2006

Este destul de greu de răspuns la întrebările: „Care este cifra globală a românilor stabiliți în afara hotarelor țării?”, „Ne puteți oferi câteva date generale referitoare la dispunerea lor pe continente și țări de adopție, la structura pe grupe de vârstă și profesionale, la succesiunea în timp a principalelor contingente?” Mă refer, evident la cei care și-au părăsit plaiurile natale și la urmașii lor, nu la cazul special al trăitorilor statornici de prin teritoriile limitrofe, deținători din moși-strămoși ai altei cetățenii sau ajunși în această situație prin modificarea frontierelor statale¹⁴. Răspunsul primit la întrebările de mai sus este următorul: „Este destul de dificil să avansăm o cifră exactă a românilor stabiliți în afara hotarelor României,

Spaniei. Întâlnirea a avut loc în localitatea Morata de Tajuna, situată la 40 km de Madrid, localitate în care din cei 6 500 locuitori, aproximativ 500 sunt români.

Asociația Culturală Obatala a pregătit pentru acest eveniment o expoziție culinară cu produse specifice bucătăriei românești. De asemenea, a avut loc și un concert de muzică populară românească susținut de grupul folcloric „Trio Victoria”. Ionela Petre, vicepreședinta Asociației Culturale Obatala, a declarat următoarele pentru Romanian Global News: „Știm că, din păcate, România este o țară necunoscută pentru majoritatea spaniolilor. Din această cauză, este interesantă celebrarea acestor activități, pentru că servesc la cunoașterea diferitelor aspecte din bogata cultură românească și, mai mult, încercăm să aducem un „colț” din România, numărului mare de compatrioți care muncesc și locuiesc în Spania”. De peste un an de zile, Obatala a organizat activități prin care a făcut cunoscută România în diferite locuri, și anume: Coslada (Madrid), Villamayor de Santiago și El Provencio (Cuenca), Villarrubia de Santiago (Toledo) și San Pedro del Pinatar (Murcia).

¹⁴ Întrebări puse de Gheorghe Săsărman într-un interviu cu d-l Vasile Dâncu, ex-Ministru al Informațiilor Publice, în „Observator”, München, 2002, anul XI, nr. 3 (57), iulie–septembrie, p. 3.

în condițiile în care procesul de emigrație economică temporară este în continuă evoluție. În orice caz, putem afirma că cifra românilor din Occident, America, Australia și Asia nu depășește 4 milioane. Cele mai numeroase comunități românești se află în Statele Unite ale Americii, Canada, Germania, Australia, Franța, Italia, Anglia, Spania, Elveția, Suedia, Irlanda, Venezuela și Noua Zeelandă. Dacă, în cazul comunității etnicilor români din SUA, Canada, Franța, Venezuela etc., putem vorbi, cu preponderență, fie despre o emigrație antebelică, fie despre exilul politic anticomunist, în alte state, precum Italia, Germania, Spania, Irlanda, Noua Zeelandă, majoritatea comunităților românești o reprezintă exilul economic, mai cu seamă postdecembrist”.

Interviul sus-amintit s-a referit și la românii din țările vecine cu România: „Să revenim la chestiunea românilor din țările învecinate – Ucraina, Ungaria, Serbia, Bulgaria. Care este poziția statului român față de aceștia? Ce se întreprinde pentru a sprijini năzuința lor firească de a-și păstra identitatea etnică, culturală, religioasă? Se poate face o paralelă între situația lor actuală și situația minorităților etnice din România? Cu care dintre statele vecine s-a ajuns la soluții convenabile, în spiritul înțelegerii reciproce, și unde mai există încă aspecte critice?”, d-l Vasile Dâncu a răspuns: *Statul român tratează cu deosebită atenție chestiunea românilor din statele învecinate și din Balcani, în acest sens fiind creat Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, structură al cărei rol este tocmai acela de a elabora strategii de protejare a identității spirituale a românilor de pretutindeni. De asemenea, s-a constituit recent, prin Hotărâre de Guvern, Consiliul Interministerial pentru Românii de Pretutindeni, organism guvernamental destinat sprijinirii realizării proiectelor propuse de comunitățile românilor de pretutindeni. În ceea ce privește comunitățile românești din statele învecinate, putem spune, cu regret, că am constatat o permanentă și de neînțeles abdicare de la normativele europene, în materie de respectare a drepturilor comunităților minoritare din majoritatea statelor est-europene în care trăiesc etnici români. Și aici aș aminti în special Ucraina (unde comunitatea românească din regiunile Ismail, Odessa și Reni traversează o perioadă critică, în ceea ce privește afirmarea sa spirituală, educațională și lingvistică), Bulgaria (unde încă se mai discută asupra oportunității recunoașterii minorității românilor trăitori la sud de Dunare), Serbia (unde românii nu-și pot folosi limba maternă nici în școli, nici în Biserică), Ungaria (unde lipsa reprezentării parlamentare pentru comunitatea românească produce o serie de confuzii la nivelul receptării mesajului etnicilor români către autoritățile de la Budapesta). Dacă ar trebui să facem o paralelă între modul european în care statul român soluționează delicata problemă a minorităților naționale și eschivarea, cel puțin stranie, cu care autoritățile altor state est-europene înțeleg să trateze comunitățile etnice românești de pe teritoriul acestora, ar însemna ca o bună parte din alocările bugetare pentru minoritățile naționale din România să le redirecționăm către comunitățile românești din statele care nu le oferă sprijin bugetar.*

Spicuim, în continuare, idei din același interviu:

- de decenii, românii stabiliți în Occident au fost considerați de către regimul de la București transfugi, nelegiuți, trădători de țară, s-a cheltuit destulă energie pentru a-i denigra, pentru a-i dezbină și n-au lipsit nici tentativele de intimidare sau chiar de lichidare fizică. O asemenea experiență lasă urme adânci, greu de retușat peste noapte. Este de înțeles că demersurile din ultima vreme ale guvernului român, în direcția reconcilierii cu diaspora, a normalizării și consolidării raporturilor cu românii de pretutindeni, demersuri demne de toată lauda, mai sunt întâmpinate, pe alocuri, cu neîncredere, suspectate de a fi doar expresia unor interese conjuncturale, a unor campanii cu bătaie scurtă (Gheorghe Săsărman);
- tot mai multe voci politice sau apolitice din România valorifică ideea potrivit căreia personalitățile românești din emigrație reprezintă un imens capital de încredere, de care în străinătate se ține cont, în momentul în care se operează cu analize despre România și etapele parcurse în tranziția ei către o democrație stabilă și integrată. Cunoscând realitățile comunităților românești din vecinătate (Bulgaria, Ucraina, Iugoslavia, Basarabia) și din Balcani (Albania, Croația, Macedonia, Grecia), am identificat o fisură de comunicare între acestea și comunitățile românești din Occident. Ca urmare a acestui fapt, Ministerul Informațiilor Publice a inițiat, în anul 2002, Programul Partenerial Româno-Român, al cărui scop este acela de a facilita crearea unor noi legături între asociații ale românilor din vecinătate, cu organizații românești din diaspora și din România, în vederea dinamizării activităților derulate în beneficiul românilor din vecinătate. De menționat sunt relațiile stabilite între românii din Italia, Franța, Germania, SUA, Canada cu cei din Iugoslavia, Bulgaria și Ungaria, Basarabia – R. Moldova. Faptul că aceștia participă la proiecte comune fără un intermediar – statul român – ne face să credem că s-a creat deja un canal de comunicare alimentat cu sensibilitate de ambele părți (Vasile Dâncu).

Potrivit unei propuneri aprobate pe 28 februarie 2006 de către Guvernul României, românii aflați la muncă în străinătate vor primi salarii mai mari, prime de instalare și alte stimulente, dacă acceptă să se întoarcă să muncească în România. Un grup de lucru, aflat în subordinea primului ministru, se ocupă cu numărarea românilor ce muncesc în străinătate, cu evaluarea câștigurilor acestora și cu analizarea pe sectoare a necesarului de forță de muncă din România. Nu se știe de unde vor proveni fondurile necesare constituirii grupului de lucru, care va aduce acasă lucrătorii români din afara granițelor țării. S-a propus, de asemenea, să se obțină date despre structura pe meserii a românilor plecați la muncă în afara țării și despre angajatorii acestora. Se va reglementa un sistem de stimulare a revenirii în țară a muncitorilor români, care să se refere, în principal, la salariu, pachet de beneficii, transport, prime de instalare, sistem de formare vocațională gratuit pentru muncitori, facilități de creare de societăți de construcții, facilități de obținere a atestatelor profesionale pentru cei calificați.

2.2. COMUNITATEA AROMÂNILOR

Macedo-românii sunt o populație autohtonă răspândită în spațiul sud-dunărean, în cadrul statelor balcanice, care reprezintă ramura sudică a neamului românesc¹⁵. Au fost cunoscuți de-a lungul vremii sub denumiri diferite, unele date de popoarele conlocuitoare, altele preluate ca etnonime: aromân (armân, rămân), vlahi, vlasi, kutzo-valahi (nume dat de către greci), țânțari-cincari (nume dat de către sârbi), ciobani (nume dat de albanezi, datorită ocupației principale, păstoritul). Ca teritoriu de baștină al macedo-românilor, semnalăm munții Pindului, Epirului, câmpia Tesaliei, sudul Albaniei, unde sunt atestați de peste 1 000 de ani. Apar în istorie ca vlahi călători (chervanagii, caravanari), una din principala lor ocupație fiind transportul de mărfuri în interiorul Peninsulei Balcanice.

În perioada bizantină, apoi în cea otomană, macedo-românii își desfășoară activitățile sub influența culturii grecești (atât socială, cât mai ales bisericească). În secolul al XVIII-lea, în sudul Albaniei, alcătuiesc o înfloritoare viață culturală și economică, sub haină grecească. Orașul Moscopole, cu peste 60 000 de locuitori, toți aromâni, atinge apogeul dezvoltării sale în a doua parte a secolului al XVIII-lea, după care avea să fie distrus de albanezii și bulgarii musulmani.

Numeroase cronicile bizantine subliniază asemănarea și originea comună a românilor de la sud și de la nord de Dunăre. Prima încercare de apropiere culturală între aromâni și români îi are la origine pe învățații moscopoleni: protopopul Th. A. Cavaliotti, Constantin Ucuță Moscopoleanu, Gheorghe Roza, Mihail Boiagi. După distrugerea orașului Moscopole (1769, 1788), o elită comercială importantă se revarsă în sud-estul european (Serbia, Bulgaria, Grecia, Țările Române, Ungaria, Austria), punând, în centrele comerciale din aceste țări, bazele unui comerț important. În Serbia, un reputat istoric sârb, Dușan Popovici, afirmă că, atunci când se va face analiza sângelui marilor industriași și comercianți sârbi, se va vedea că erau de origine țanțară. Familiile Sina, Roza, Duca, Malenița, Mangiarli, Capra, Calai, Caragiu, Agora, Neaplu, Manasi, Modosu, Dadani, Darvari, Popp, Diaconovici, Zonea, Dona, Cociu, Doda, Musteța, Coda, Tolea, Spaici, Angelcu, Mărcușu, Dima, Paciurea, Staia, Mihail, Mocioni, Șaguna, Dumba, Gojdu, Grabovski își fac simțită prezența în spațiul comercial sud-est european. De mare importanță pentru români au fost doi descendenți moscopoleni, Andrei Șaguna, devenit mitropolit al Ardealului, și Emanoil Gojdu, marele everghet, care și-a lăsat întreaga avere Bisericii Ortodoxe din Transilvania, pentru ca tinerii români să-și poată desăvârși studiile.

Înainte și după unirea celor două provincii românești, Muntenia și Moldova, statul român s-a implicat pentru ajutorarea culturală a macedo-românilor din spațiul

¹⁵ Apud Emil Țircomnicu, *Importanța comunităților istorice de români din afara granițelor pentru România*, „Romanian Global News”, 2 aprilie 2006.

balcanic. Personalități ca Nicolae Bălcescu, gen. Cristian Tell, Ion Ionescu de la Brad, Alexandru Ioan Cuza, V. A. Urechia au militat în această direcție. Declinul acestor comunități se profila la sfârșitul secolului al XIX-lea. Astfel, s-au deschis în Balcani peste 100 de școli și zeci de biserici, finanțate de statul român, ca și de aromâni înstăriți. Prefacerile adânci prin care a trecut teritoriul balcanic în prima jumătate a secolului al XX-lea, au îngreunat și zădărnicit acțiunile culturale. Ca un eșec al acestora, în perioada 1925–1933, sute de familii de macedoromâni s-au repatriat, inițial în Cadrilater, apoi, în 1940, în Dobrogea de Nord.

Comunismul, instituit prin ocuparea sud-estului european, mai puțin a Greciei, a dus la accelerarea procesului de asimilare etnică a aromânilor, atât în spațiul balcanic comunist, cât și în Grecia.

În perioada 1990–2000, statul român, confruntat cu grave dezechilibre sociale, politice și economice, nu a fost activ în promovarea unor proiecte culturale în sprijinul comunităților de macedo-români din spațiul balcanic. A fost, în schimb, unul din inițiatorii Recomandării nr. 1333, din 14 iulie 1997, a Consiliului Europei, care solicita statelor balcanice să creeze condiții pentru afirmarea cultural-lingvistică a aromânilor.

În anul 2005, o asociație numită „Comunitatea Aromânilor din România” încearcă să creeze o diversiune mediatică (în stilul „Comunității Moldovenilor”, a cărei creere a fost contestată și respinsă, în final), prin care solicita înregistrarea aromânilor ca minoritate etnică în România, demers îndelung comentat de aromânii oponenți ai acesteia. Scopul acestei diversiuni era unul evident: după aderarea României la Uniunea Europeană, trebuia sabotată o ipotetică implicare în sprijinirea culturală a românilor sud-dunăreni, similar cu ceea ce se întâmplă în spațiul istoric românesc răsăritean, ocupat în 1940 (Basarabia, ținutul Herța, nordul Bucovinei); ne referim apoi la interesul crescut pentru obținerea cetățeniei române (în fond europeană), iar în spațiul balcanic (Serbia, Macedonia, Croația, Albania, Muntenegru) va apărea un interes asemănător. După cum observăm, s-a lucrat în amândouă direcțiile în mod asemănător: constituirea unor curente moldoveniste, vlahe-aromâne, distincte de naționalitatea română. În fapt, acestea reprezintă resuscitarea unor idei mai vechi în spațiul răsăritean, respectiv sud-dunărean.

Importanța macedoromânilor pentru spațiul românesc a fost relevată de marile personalități din istoria României, aceasta fiind în principal una culturală. Dintre personalitățile de mare notorietate, de origine aromână, care au cimentat, în conștiința publică, românitatea aromânilor, îi cităm pe: Matilda Caragiu Marioțeanu, membru corespondent al Academiei Române, Gheorghe Hagi, George Becali, Ion Caramitru, Nicolae Belli, Șerban Tanașoca și Nistor Bardu (ultimii trei, profesori universitari), prof. univ. dr. Mircea Ciumara (directorul general al Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române), Maria Georgescu (născută Paris, directoarea Asociației Române Anti-Sida), Ionel Bara (coproprietar

al renumitei firme turistice „Total Reisen”) ș. a. Aceștia și-au asumat, permanent, cu un sentiment de mândrie națională, apartenența lor la românism prin ramura macedo-română (aromână). Aceste personalități provin din comunități puternice de aromâni, cu tradiții patriarhale, având un spirit comunitar nediluat, nepervers, în pofida marelui lor succes mediatic. În fapt, se pare că tocmai prin acest spirit comunitar au avut forța, tăria, de a răzbate în societate.

2.3. ISTROROMÂNII

Croația este țara cu cea mai redusă comunitate vorbitoare de limba română din toate țările balcanice. Pe pantele munților Cicarija, între Trieste și Rijeka, există așezări ai căror locuitori vorbesc o limbă mai apropiată de română decât aromâna, dar care posedă suficiente trăsături particulare pentru a fi considerată un dialect de sine stătător. Locuitorii aceștia sunt numiți de către croați „ciribiri”, iar de către filologi „vlahi istrieni”. De fapt, ei sunt istroromâni, nume care provine de la zona în care trăiesc, Peninsula Istria. Acești români de viță veche au fost influențați în mod semnificativ de istoria croată.

Ei locuiesc o zonă de foarte mică întindere din regiunea nord-estică a Peninsulei Istria. Pentru că nu există niciun fel de continuitate spațială cu aromânii la sud sau cu românii la est, mulți istorici cred că istro-românii au sosit în aceste zone prin secolul al XV-lea, refugiați din cauza invaziilor otomane. Este încă neclar dacă aceștia au venit dinspre România actuală sau dinspre Iugoslavia de azi, ceea ce ar însemna că ei sunt ultimele rămășițe ale vlahilor, atât de des menționați în cronicile sârbești ca locuitori ai zonei.

Micuța comunitate istroromână numără azi mai puțin de 1 500 persoane și este listată în Cartea Roșie UNESCO pentru limbi pe cale de dispariție.

Cercetători lingviști, care au studiat această zonă în anii '60, au mai găsit copii ce vorbeau încă limba, oferind astfel speranța în supraviețuirea sa, deși mulți experți sunt de acord că această speranță nu va mai dura mult. Nu există niciun fel de educație în dialectul istroromân, în principiu pentru că nu sunt suficienți copii care să meargă la astfel de școli. De asemenea, nu există nici emisiuni de radio sau de televiziune, care să folosească acest dialect. Mai mult decât atât, istroromânii nu sunt recunoscuți ca minoritate națională de către Constituția croată. Lipsa acestei recunoașteri oficiale a rezultat, evident, dintr-o lipsă de inițiativă privitoare la această comunitate pe cale de dispariție. Este greu de crezut că istroromânii din Croația ar avea de făcut revendicări de natură politică, dacă își vor păstra limba și cultura lor.

www.istro-romanian.net este pagina de internet, unde cei interesați de comunitatea istroromână pot afla informații în legătură cu proveniența, istoria, dar și viața socială și culturală a acestei comunități din Croația. Portalul oferă și o listă de lucrări dedicate acestui subiect, în care specialiștii în domeniu tratează probleme ale comunității.

3. COMUNITĂȚI PE ȚĂRI

3.1. AROMÂNII DIN ALBANIA

În anul 1900, englezul C. N. E. Eliot spunea că poți trăi și călători în Balcani „fără să-i vezi pe aromâni sau fără să auzi vorbindu-se de ei. Odată ce i-ai descoperit însă, riști să cazi în cealaltă extremă și să-i vezi peste tot”. Titlul filmului regizat de Iulian Capsali, „În spatele istoriei”, poartă în el aceeași ambiguitate¹⁶. Poate fi înțeles și ca o referire la istoria lor ocultată (de ei sau de către ceilalți), subterană (istoria aromânilor este în primul rând orală); dar poate fi și o referire la faptul că, de multe ori, aromânii sunt cei care fac istoria (referința clasică fiind aceea de „popor ferment”).

„În spatele istoriei” (2007) este ultimul film care urmărește destinul comunității aromâne (macedoromâne) din Albania, țara care nu recunoaște, ca și celelalte state balcanice, această minoritate națională. În film coexistă mai multe povești, care se străduiesc să compună într-un puzzle ethosul și istoria acestui neam, care încearcă să supraviețuiască etnic. „În spatele istoriei” este o colecție de povești despre aromânii din Albania: povestea școlii și bisericii românești din Corcea, precum și cea a fondatorului acestor două instituții, Preotul Haralambie Balamace – Papa Lambru, cum a rămas el în conștiința populară. Moartea sa martirică – a fost ucis de antații greci – puțin cunoscută chiar și în Albania, a lăsat în urmă un cântec. Drama lui stă ca un lințoliu peste un neam care „nu cere decât să nu piară foarte repede”, după cum se exprimă Pandi Bello, unul dintre intelectualii aromâni importanți ai Albaniei. O poezie inedită, testamentară, a părintelui Balamace, face pandant cu un cântec în primă audiere al fărșeroților din Andon Poçi, cei ce ilustrează fascinantă muzică plurivocală a aromânilor din Albania. Din acest documentar nu ar fi putut lipsi Moscopole, orașul legendar al aromânilor, din care au mai rămas bisericile sale remarcabile, scăpate ca prin minune de frenezia distrugătoare a lui Enver Hodja, cel care a proclamat Albania ca fiind primul stat ateu al lumii.

Cum au supraviețuit, cum se raportează aromânii la ei înșiși, cum își gestionează libertatea câștigată într-un stat care nu îi recunoaște ca minoritate, sunt câteva aspecte la care filmul încearcă să răspundă prin vocea protagoniștilor săi. În film, muzica și narațiunea sunt întrepătrunse de umor și melancolie.

Documentarul este închinat memoriei Irinei Nicolau, cea care iubea atât de mult poveștile și ne învăța că în ele poți regăsi tot ce este important în această lume. Iulian Capsali a realizat documentarea pe teme culturale și istorice.

Filmul prezintă destinul comunității aromâne (macedo-române) din Albania, țara care nu recunoaște, ca și celelalte state balcanice, această minoritate națională,

¹⁶ sursa: *În spatele istoriei – primul documentar despre aromânii din Albania*, pe site-ul: www.AlterMedia Romania, 11 decembrie 2007.

și arată cât de mult i-au iubit și îi iubesc încă toate națiunile din jur, balcanice și, în general, surori în ortodoxie, pe români.

3.2. ROMÂNII DIN AUSTRALIA

Comunitatea tuturor românilor, stabiliți în Australia, numără cca 14 000 persoane. Aici există șapte organizații românești – Asociația Românilor din Australia (ARA); Societatea Românilor din Australia, Asociația Românilor din Victoria, Asociația Româno-Australiană de Caritate și Servicii din Victoria, Societatea Româno-Australiană Culturală „Unirea”, Societatea Româno-Australiană de Literatură, Arte și Caritate „Mihai Eminescu”, Asociația Româno-Australiană de Cultură și Sport „Semenicul”.

3.3. ROMÂNII DIN BRAZILIA

Se estimează că în această țară sud-americană se află români și descendenți ai lor în număr de circa 3 000 de persoane.

3.4. ROMÂNII DIN CANADA

Românii au sosit în Canada prin emigrare, în trei mari etape: la sfârșitul secolului al XIX-lea–începutul secolului al XX-lea, în timpul guvernării comuniste a României și după 1990. „Majoritatea s-au strâns în jurul bisericilor (fie ortodoxe, greco-catolice sau baptiste), creându-și „școli de duminică” și apoi publicații, unele efemere, altele de lungă durată, devenite prezențe de prim rang în spațiul canadian, alături de câteva emisiuni de radio și televiziune locale. Mai mult, de câteva decenii, la Montréal (în Quebec) și Hamilton (în Ontario) au luat naștere adevărate centre de cultură, civilizație și tradiții românești, totodată locuri de recreație și odihnă. În 2004, Asociația Româna din Canada (ARC), înființată în 1952, a sărbătorit „Centenarul comunității noastre”, având ca portdrapel Biserica Buna-Vestire și pe Eminescu!”¹⁷. În 1957, a fost creată Asociația Culturală Română din Hamilton (ACRH). Peste un deceniu, aceasta a cumpărat 50 de hectare de teren împădurit, la cca 20 minute de rulat pe șosea de Hamilton, cu sprijinul financiar al altor comunități române din America de Nord și al statului canadian; acesta este actualul Câmp românesc de la Val-David. Astăzi, numai comunitatea românească din Montreal numără 40 000 persoane.

3.4.1. BISERICA – PRIMA INSTITUȚIE A ROMÂNILOR DIN MONTRÉAL

– în primii ani ai secolului al XX-lea – într-o sală de pe bulevardul St. Laurent este amenajat primul lăcaș de cult ortodox;

¹⁷ Valentin Hossu-Longin, *Hristos a înviat în Canada*, în „Ziua”, 2006, 21 aprilie.

- 1912 – pe strada Bruxelles este înălțată prima biserică din lemn, cu hramul Sfânta Treime;
- în 1914 se înființează prima corporație religioasă românească;
- în 1918, pe strada Rachel, se înălță a doua biserică, având hramul Buna Vestire; aceasta există și astăzi, într-o locație diferită, fiind cea mai veche biserică românească din Montreal;
- de atunci și până în 2005, s-au mai înălțat alte șase biserici ortodoxe românești cu hramul: Sf. Ioan Botezătorul, Sf. Nicolae, Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, Sf. Gheorghe, Înălțarea Domnului (în cadrul Bisericii Anglicane St. Matthew din Notre-Dame-de-Grace) și, respectiv, Sfinții Martiri Brâncoveanu (într-o capelă închiriată de la Parohia Saints Anges Gardiens).

Fiecare dintre bisericile sus-citate este un monument de cultură și de limbă română, înființat din necesitatea integrării educației, înțelepciunii, spiritului creștin și românesc. Dintre ele, cităm cu mândrie cazul Bisericii Sf. Ioan Botezătorul, înființată în 1973, care, la împlinirea a trei decenii de existență, în 2003, a primit titlul de Catedrală, precum și al Bisericii Sf. Nicolae, înființată în 1994 și păstorită de către preotul profesor Cezar Vasiliu; acesta este inițiatorul „Revistei copiilor și tinerilor în comunitatea bisericească”, acest fapt fiind văzut ca o obligație morală a parohiei.

3.5. COMUNITATEA ROMÂNEASCĂ DIN CIPRU

Cea mai mare comunitate românească din Cipru este de departe cea din Limasol, aici fiind, probabil, cei mai mulți români din insulă. Peste 200 de cetățeni români lucrează în domeniul IT, la firma cipriotă Amdocs, cea mai mare firmă de *offshore* din țară. În total, în Limasol și împrejurimile sale ar fi cam două mii de imigranți români. Numărul lor continuă să crească de la o zi la alta.

La serviciu, în relațiile cu șefii ciprioți, românii folosesc engleza, iar între ei vorbesc româna. Din românii de la Amdocs, puțini sunt însă cei care au învățat limba țării în care se află. „Cipriota e diferită de limba greacă, așa cum este limba de peste Prut diferită de română”, declara unul dintre IT-iștii de frunte de aici. Unii au mers la cursuri, dar limba nu s-a prins de ei. Li se părea prea țipătoare. Puțini ciprioți știu însă engleza, așa că românii au trebuit să învețe măcar câteva cuvinte de bază, pentru a putea comanda în restaurante sau a-și face cumpărăturile în magazine. Românii de aici le place țara, dar se împacă mai greu cu birocrăția autorităților, mai ales că mulți au plecat din țară din această pricină.

Cei care au venit la Amdocs spun că interviul cu ciprioții a fost extrem de ușor. Important este să ai încredere în tine și să vorbești fluent engleza. Cu cât te prezinți mai bine, cu atât o să ai o ofertă de salarizare mai bună. Cei care au susținut interviul și se numără printre angajații companiei de IT din Limasol, spun

că nu sunt reguli la interviu: „Pe mine m-au pus să povestesc despre mine, dar nu despre partea profesională. Mi s-a părut că a decurs foarte repede totul. Povești generale. De abia am reușit să aduc vorba despre un proiect la care am lucrat. Aveam impresia că erau de fapt interesați să vadă dacă sunt hotărâtă să plec în Cipru”, se destăinuie, pe un forum al românilor din Cipru, o româncă venită la Limasol.

„Despre Cipru și românii de aici sunt probabil multe de spus. Românii pe care îi cunosc eu lucrează în IT (fac testare, implementare, development) în Amdocs. Pentru noi a fost foarte simplu să venim în Cipru: interviu în România, contract semnat în țară, transportul din România în Cipru fiind asigurat de firmă. În prima lună am beneficiat de cazare gratuită, până mi-am închiriat casa. Firma îți acordă și un împrumut în valoare de 10 000 de euro, rambursabil în trei ani, fără dobândă. Odată ajuns aici, nu am avut niciun fel de grijă cu permisul de muncă. Firma a făcut totul pentru noi”, declara pentru „Romanian Global News”, Lucian Preda, unul din românii de la Amdocs, care a fost de acord să ne povestească câte ceva despre viața lui și a colegilor români din Cipru. Potrivit acestuia, salariile românilor variază între 21 000 și 24 000 de dolari pe an¹⁸.

3.6. COMUNITATEA AROMÂNEASCĂ DIN GRECIA

În Grecia trăiesc peste 800 000 de aromâni, conform aprecierilor unor asociații pentru apărarea drepturilor minorităților. Aceștia nu sunt recunoscuți ca minoritate națională de către Grecia, iar dialectul aromân nu este predat nici în grădinițe, nici în școli.

Limbile minorităților din Grecia includ aromâna (dialect al limbii române), macedoneana, Pomak, Arvanite, Romani și turca. Dintre acestea, numai limba turcă este predată la școlile minorităților din Tracia de vest.

România nu a îndrăznit, după 1990, să redeschidă problema aromânilor din Grecia și a drepturilor pe care aceștia ar trebui să le aibă. Nici după integrarea României în Uniunea Europeană acest lucru nu a fost făcut.

3.7. COMUNITATEA ROMÂNEASCĂ DIN ITALIA

În Italia trăiesc peste 300 000 de imigranți români legali. În Torino (Italia), românii sunt cea mai importantă comunitate străină, numărând peste 20 000 de rezidenți legali.

Între 1 și 10 iunie 2006, în Parcul Carrara della Pellerina, s-a desfășurat prima ediție a Festivalului Românesc la Torino, ocazie excelentă pentru ca torinezii să cunoască mai bine poporul român, prin intermediul muzicii, cinematografului,

¹⁸ Sursa: „Romanian Global News”, 15 februarie 2006.

artizanatului și bucătăriei tradiționale; au putut fi degustate preparate tradiționale, tipic românești – vinuri, brânzeturi etc. Festivalul Românesc a oferit publicului și o conferință intitulată „Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai”, susținută de jurnalistul Enrico Martino.

3.8. AROMÂNII DIN MACEDONIA

În Macedonia mai trăiesc în prezent circa 180 000 de aromâni, dar vorbitori ai dialectului aromân mai sunt doar cca 30 000 de oameni. Aceasta față de anul 1945, când numărul acestora era de 400 000.

În Macedonia, unde minoritățile au printre cele mai largi drepturi, aromânii sunt reprezentați în Parlament, însă drepturile lor culturale sunt foarte limitate. Cei doi factori esențiali ai păstrării identității naționale – învățământul și limba liturghiei – sunt foarte restrânși sau nu există. Învățământul în limba proprie este limitat la câteva școli (sub zece) dar, chiar și acolo, este opțional și redus la câteva ore, iar bisericile din interiorul comunităților aromâne încă nu au dreptul la liturghie în limba română sau în dialectul aromân, în ciuda nenumăratelor cereri făcute în acest sens atât de comunitatea locală, cât și de statul român. Situația este explicată prin disensiunile dintre Episcopia Ohridului, Biserica Sârbă și Patriarhia de la Constantinopol. Aromânii nu au biserică, iar liturghia se ține în limba greacă sau macedoneană. Ultima biserică aromânească a fost distrusă de marele cutremur din 1963 (deși România a avut o contribuție importantă la reconstrucția orașului Skopje).

La Skopje, unde se află cea mai mare concentrare de aromâni, nu există decât două școli unde se predă facultativ limba română, două ore pe săptămână. În toată Macedonia, în anul 2001, existau doar patru școli gimnaziale, în care se predă, doar facultativ, limba română.

Conform datelor documentate din teren (interviuri cu reprezentanți ai statului român în țările respective și cu lideri locali aromâni etc.), până la 1913 românii au dominat economia regiunii, având cea mai mare pondere în conducerea băncilor, a afacerilor comerciale. Centrul economic al Macedoniei era Scopie (Skopje – actualmente capitala Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei). Mărturie stă și faptul că astăzi, după două războaie mondiale, după 50 de ani de comunism și 10 de război civil, circa 10 la sută dintre proprietățile din Skopje sunt deținute de etnici aromâni, iar o bună parte dintre afacerile prospere (hoteliere și comerciale) sunt încă deținute de aromâni¹⁹.

Bitola se află în prelungirea arealului aromânesc cu centrul la Ohrid, pe malul lacului cu același nume. În Bitola, centru important al românității, elementul viu aromânesc este aproape absent. Au mai rămas pietrele funerare, elemente de

¹⁹ *Apud Românii din Balcani. Scurte considerații* (II), sursa: „Romanian Global News”, 2 martie 2007.

arhitectură și foste instituții, care amintesc de aromâni și de legăturile lor cu România, patria-mamă. Comunitatea aromânească din Bitola, pe lângă biserici, era suficient de activă și de numeroasă pentru a se putea bucura de existența unui liceu românesc, susținut de către statul român, inclusiv cu profesori. Situația juridică actuală a liceului este încă tulbure, întrucât autoritățile declară că documentele care atestă proprietatea statului român asupra clădirii au fost pierdute de către autoritățile de la Belgrad, în perioada comunistă. Liceul românesc din Bitola este nefuncțional din anul 2003, de când clădirea liceului este părăsită.

Dacă Bitola a fost, în primul rând, un centru comercial, Ohridul a fost centrul religios pentru românitatea din zonă. Cei mai mulți aromâni din Macedonia se află pe linia localităților Struga-Ohrid-Bitola, pe un perimetru de aproximativ 60 kilometri pătrați. De altfel, Ohrid are foarte multe biserici, mănăstiri și catedrale bizantine, anterioare stabilizării slavilor și bulgarilor în regiune. De altfel, în secolul al XI-lea, probabil pentru a contracara ofensiva bulgară asupra Macedoniei, Vasile al II-lea Bulgaroctonul are grijă ca românii să aibă o oarecare autonomie bisericească, trecând toți vlahii din Macedonia sub jurisdicția mitropoliei din Ohrid, unde românii aveau o episcopie a lor. Și astăzi există în Ohrid „biserică aromânească”, însă liturghia se ține dominant în limba macedoneană. Aromânii din Ohrid sunt prosperi oameni de afaceri și dețin poziții importante în conducerea orașului. Majoritatea copiilor lor au studiat sau studiază în România, ca bursieri ai statului român sau studenți prin resurse proprii.

În aceeași regiune din Macedonia se află o constelație de sate, acum parțial părăsite, care conservă o arhitectură cu totul deosebită. Cel mai important dintre ele se numește Maloviște, care, în secolele XVIII–XIX, avea o infrastructură cvasiurbană, casele fiind construite din piatră și fier forjat, localitatea având drumurile pavate, apă curentă și canalizare, beneficiind de o biserică monumentală. Maloviște a decăzut puternic odată cu Primul Război Mondial, când linia frontului a trecut prin apropierea satului, și după conflagrație, când Iugoslavia a refuzat să mai acorde drepturi importante aromânilor.

O altă regiune importantă pentru romanitatea balcanică, precum și pentru istoria macedonenilor, este Crușeva (circa 10 000 locuitori), situată în zona centrală a Macedoniei. Crușeva a fost, în 1903, prima regiune din Macedonia, care și-a declarat independența față de Imperiul Otoman, proclamând Republica de la Crușeva. Deși nu a durat decât câteva zile, revolta aromânilor și macedonenilor a marcat începutul mișcării de eliberare a popoarelor din regiune, în secolul al XX-lea. Mișcarea de eliberare din 1903 a fost condusă de un aromân: Pițu Guli. Interesant este că, deși are piatră funerară și monument marcat de statul macedonean, nu se pomenește nicăieri de originea etnică a eroului și nici de frăția de arme dintre cele două comunități, aromână și macedoneană. Deși punem această „discreție” pe seama situației delicate din Macedonia, al cărei guvern încearcă să prezinte cât mai uniform compoziția etnică a părții „creștine” a țării, nu putem să nu remarcăm trecerea sistematică sub tăcere a contribuției aromânilor la istoria acestei țări.

Crușeva a fost un centru comercial și industrial al Macedoniei. Casele mai păstrează încă amprenta breslelor prin motive votive deosebite.

3.9. ROMÂNII DIN PORTUGALIA

„Cu statut legal, adică având drept de ședere, de rezidență permanentă sau cu viză de muncă sunt circa 30 000 de români în Portugalia, potrivit cifrelor primite de la autoritățile locale. Fără statut legal sunt, probabil, încă pe atâția. Comunitatea românească din Portugalia s-a constituit relativ recent, începând aproximativ de la mijlocul anilor '90, dar nu cred că putem vorbi de un „prim val” sau de un „nou val”, fiindcă români vin întruna spre Portugalia, chiar dacă nu într-un număr extrem de mare, astfel încât fenomenul imigraționist românesc să devină foarte vizibil... Sunt, în general, apreciați ca buni meseriași, harnici, serioși, modești, neturbulenți, buni creștini și, mai ales, foarte adaptabili, inclusiv lingvistic, ceea ce le facilitează să fie acceptați mai ușor decât alți emigranți din estul Europei. Există, desigur, și uscături: hoți, spărgători, escroci, traficanți de droguri sau de persoane, dar numărul lor se înscrie în cifrele statistice și nu perturbă percepția generală... Cea mai mare comunitate românească este, firește, la Lisabona. Alte comunități mai mari sunt în provincia Algarve din sudul țării, unde românii lucrează în domenii legate de turism, apoi la Porto și la Setubal, amândouă orașe industriale, și în mai multe localități din interiorul țării, unde sunt angajați în agricultură. Ca număr, după imigranții din Insulele Capului Verde și Brazilia, țări lusofone amândouă, și Ucraina, românii sunt a patra comunitate de imigranți în Portugalia, înaintea moldovenilor, rușilor sau bulgarilor. Dintre ei, absolvenții de studii superioare sunt relativ puțini, comparativ cu marea majoritate, care au absolvit bacalaureatul în România și lucrează, mai ales bărbații, ca muncitori în industrie, construcții sau în agricultură, în sfera serviciilor, iar femeile, ca îngrijitoare în hoteluri, cămine de bătrâni sau în case particulare” (Gabriel Gafița, ambasadorul României în Portugalia, extrase din interviul realizat de Alina Sava pentru „Actualitatea Românească”, citat de „Romanian Global News”, 10 aprilie 2006).

3.10. ROMÂNII DIN REPUBLICA MOLDOVA

În Basarabia locuiesc circa 3,4 milioane de români. Majoritatea populației – 93,3 la sută din locuitori sunt de religie ortodoxă, iar 1,4 la sută – atei, potrivit datelor recensământului populației efectuat în anul 2004.

Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova susține că, din adepții altor confesiuni religioase, înregistrate pe teritoriul Republicii Moldova, 1,0 la sută s-au declarat bapțiști, 0,4 la sută – adventiști de ziua a șaptea, 0,3 la sută – penticostali, creștinii de rit vechi și creștinii după Evanghelie au înregistrat câte o pondere de 0,15 la sută, iar alte religii decât cele enumerate constituie 1,1 la sută din totalul populației. Totodată, 75,7 mii de persoane sau 2,2 la sută din respondenți nu și-au declarat confesiunea religioasă.

Basarabia ar putea să se confrunte, în următorii ani, cu o criză demografică, deoarece populația acesteia scade anual cu aproximativ 10 mii de persoane. Acest lucru este cauzat de creșterea mortalității și scăderea natalității, conform datelor furnizate de Biroul Național de Statistică. Spre exemplu, în anul 1990, în Basarabia au venit pe lume 77,1 mii nou-născuți, iar în 2004, numărul de nașteri a fost doar de 36,5 mii. În perioada la care ne referim, rata mortalității a crescut cu 15 la sută – de la 9,7 până la 11,9 cazuri de deces anual la 1 000 de persoane. O altă cauză a scăderii populației basarabene o reprezintă plecarea masivă a acesteia la muncă peste hotare. Potrivit datelor Fondului Monetar Internațional, circa o treime din populația aptă de muncă este plecată să muncească în străinătate. Experții afirmă că, pentru stabilizarea situației demografice, populația de peste Prut ar trebui să crească numeric, cu circa 1 milion de persoane, în următorii zece ani²⁰.

Conform *Raportului referitor la populația planetei în 2005*, alcătuit de organizația de cercetări în domeniul public, Population Reference Bureau din Washington, numărul de locuitori din Basarabia va ajunge peste 45 de ani la aproximativ 3,3 milioane de persoane. Scăderea nu va fi foarte mare, având în vedere faptul că la recensământul din 2004 au fost înregistrate 3,36 milioane de persoane.

În Basarabia sunt peste 40 de reviste și ziare în limba rusă, față de cele 3 sau 4 în limba română. De asemenea, sunt 26 de posturi de radio rusești și unul românesc, Antena C. În același timp, Televiziunea și Radioul din România au numai doi corespondenți în Republica Moldova, iar organele de presă rusești au circa 800²¹.

Rezultatele preliminare ale recensământului, efectuat în premieră în regiunea transnistreană în luna noiembrie 2004, arată că aceasta are o populație de 555,5 mii de locuitori. Reprezentanții Ministerului Economiei din regiune au menționat că în anul 1989, când a avut loc ultimul recensământ al populației în fosta URSS, în regiune locuiau 679 mii persoane; populația s-a redus în urma exodului natural, al emigrării și a „agresiunii militare a Moldovei din 1992”, deși densitatea populației, de peste 150 de persoane pe metru pătrat, rămâne cea mai mare din spațiul postsovietic.

Din totalul populației, bărbații ocupă 46 la sută, fiind depășiți de femei, care sunt în proporție de 54 la sută. Cei mai mulți locuitori ai regiunii, 69 la sută trăiesc în zona urbană și doar o treime din locuitori lucrează. Structura populației din regiunea transnistreană este alcătuită din basarabeni – 31,9 la sută, ruși – 30,3 la sută și ucraineni – 28,8 la sută, majoritatea locuitorilor, peste 80 la sută, fiind creștini ortodocși.

Mulțumind Consiliului Europei pentru sprijinul oferit în abordarea situației școlilor cu predare în limba română din Transnistria, șeful statului român, aflat în

²⁰ Sursa: „Romanian Global News”, 18 noiembrie 2005.

²¹ Sursa: „Romanian Global News”, 12 aprilie 2006.

vizită la Strasbourg, pe 24 ianuarie 2007, a accentuat faptul că această problemă nu este definitiv rezolvată, iar presiunile asupra profesorilor și elevilor din aceste școli continuă. Traian Băsescu a mai declarat că respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în această regiune separatistă necesită atenția sporită a tuturor organismelor internaționale relevante, și, în mod special, a Consiliului Europei.

3.11. ROMÂNII DIN SERBIA

Conform rezultatelor ultimului recensământ oficial, din aprilie 2002, în Serbia trăiesc 37 000 de români și 44 000 vlahi. Altă sursă menționează 34 500 de români (30 000 în Voievodina și 4 500 în Estul Serbiei) și 40 054 vlahi, în majoritatea cazurilor din Estul Serbiei, precum și 250 000 de valahi în 5 circumscripții, adică 19 comunități cu 154 localități „curate” și 48 mixte. Reprezentanții asociațiilor românilor din Serbia estimează însă că pe Valea Timocului există peste 300 000 de români, grupați în peste 130 de localități mici și mijlocii și 20 de orașe.

Dintre cele 14 minorități, românii din Serbia de Răsărit (Timoc) nu sunt recunoscuți ca minoritate națională și nu beneficiază de serviciu religios și învățământ în limba maternă. Pentru români nu există nici măcar o oră de cultivare a limbii române în nicio școală. Chiar dacă, datorită tenacității și numărului mare al vorbitorilor, limba strămoșilor mai rezistă la nivelul comunicării orale în familie, de regulă nici persoanele adulte și nici chiar intelectualii de etnie română de acolo nu știu să scrie și să citească românește. Cu atât mai puțin tinerii și copiii – din ce în ce mai puțini dintre ei o folosesc chiar și la nivel oral și nu au făcut măcar o dată un exercițiu organizat de scris-citit în limba părinților lor...

Pe 4 martie 2006, la Bor, în Timocul Sârbesc, minoritatea română a înființat Consiliul National al Rumanilor din Serbia (CNRS), nerecunoscut și neînregistrat de Statul Sârb, pentru cuvântul « ruman » din denumirea sa.

În timpul existenței statului Serbia-Muntenegru, Ministerul pentru Drepturile Omului și Minorităților de la Belgrad a tratat cu indiferență problema și a făcut tot posibilul pentru ca acest consiliu să nu fie înregistrat oficial. Mai târziu, după ce Serbia a rămas singură și Muntenegru a devenit independent, Ministerul pentru Administrația Locală a ignorat, în continuare, cerința românilor timoceni. O primă cauză a amânării, invocată de autoritățile belgradene, a fost că ministerul s-a destrămat și nu a avut cine să se ocupe de problemă. Reprezentanții românilor au mai primit o scrisoare, în care li se explică amânarea înregistrării prin faptul că Parlamentul Serbiei trebuia să dezbată și să aprobe legea ministerelor. Consiliul egiptenilor, constituit în luna mai, a primit aprobare în două săptămâni și a fost înregistrat de Statul Sârb. Este deci clar că românilor („rumani”, în limba sârbă) din Serbia de Răsărit (Timoc) – care încearcă, pentru prima dată în istoria lor, să-și înființeze instituții care să îi reprezinte – li se pun piedici mari de către autoritățile sârbești.

Pe 10 iulie 2006, „Romanian Global News” anunța că „Timoc Press” este numele noii agenții de presă, pe care românii din Timoc au creat-o prin grija Federației Rumanilor din Serbia (FRS). Realizată cu multă dăruire și sacrificii personale de către un grup de entuziaști aparținând FRS, Timoc Press informează în limbile română, sârbă și engleză despre evenimentele românilor din Timoc, dar și asupra acelor lucruri petrecute în Serbia sau în România, care ar putea influența în vreun fel numeroasa comunitate românească din nord estul Serbiei. În 11–12 noiembrie și 18–19 noiembrie 2006, în orașele Negotin și Bor (Serbia de Nord-Est), 40 de etnici români din Valea Timocului au participat la cursuri de inițiere în scrisul și cititul limbii române, fiind îndrumați de doi învățători arădeni. Federația Rumânilor din Serbia și agenția „Timoc Press” au făcut ca această acțiune să fie mediatizată la televiziunile locale sârbe. Mai există etnici români la Kladovo, Crnajka, Jabukovac, Ostrelj și Malainița, unde se află singura biserică românească din Timoc, ctitorită de părintele român Boian Alexandrovici.

3.12. COMUNITATEA ROMÂNEASCĂ DIN SPANIA

Românii sunt una dintre cele mai numeroase comunități de imigranți din Spania, însumând oficial 407 000 de persoane, deși numărul românilor din această țară este cu mult mai mare în realitate. După alte surse, în Spania ar fi peste 450 000 de oameni, dintre care 120 000 locuiesc în regiunea Madrid. Principalele comunități românești din Spania sunt: Comunitatea Madrid (95 644 membri), Comunitatea Valenciană (59 771 persoane) și Comunitatea Catalană (39 091 persoane). Statisticile oficiale subliniază că pe teritoriul iberic sunt înregistrați 314 300 români, dar în realitate cifra acestora depășește 450 000 persoane. Comunitatea românească din Spania reprezintă a treia comunitate străină din Peninsula Iberică, după marocani (505 000) și ecuadorieni (491 000 persoane). Cetățenii români sunt pe primul loc în privința noilor veniți în anul 2004, respectiv peste 100 000 persoane, ceea ce înseamnă o creștere cu 50 la sută față de anul precedent. Românii din zonele Madrid, Valencia și Catalonia reprezintă un procent de peste 60 la sută din totalul aflat pe teritoriul iberic. În Comunitatea Madrid există 51 220 bărbați și 44 424 femei, în Comunitatea Valenciană – 32 216 bărbați și 27 555 femei, iar în Comunitatea Catalană 21 419 bărbați și 17 672 femei.

În câțiva ani, românii vor forma populația imigrantă cea mai numeroasă din comunitatea Madrid. Românii se află acum pe locul al doilea, cu 121 609 persoane înregistrate, după ecuadorieni (186 582 persoane) și înaintea columbienilor (82 799 persoane). Conform datelor publicate, cca 30 la sută dintre românii din Spania stau ilegal în această țară. Există, de asemenea, în prezent, cca 100 de companii spaniole care au investit în România.

În orașul spaniol Alcalá de Henares, trăiesc peste 15 000 de români. Primarul orașului, Bartolome Gonzalez, apreciază capacitatea de integrare a românilor, vrea să înființeze un colegiu pentru copiii români și planuiește ridicarea unei biserici

ortodoxe, care ar putea beneficia de o finanțare totală din partea administrației locale și regionale. De asemenea, apreciază, alături de angajatori, că românii sunt buni muncitori și reprezintă o forță de muncă de calitate. Tot el apreciază că: „românii au venit să muncească, s-au integrat perfect și nu creează probleme. Cu toate acestea, aș vrea să semnaliez că există contacte între ei, în cadrul comunității, însă relațiile acesteia cu populația orașului nu sunt încă la nivelul pe care și-l dorește toată lumea. Poate că pentru o integrare totală a românilor în Alcalá de Henares mai trebuie făcut doar acest pas... Cred că poate este nevoie de o mai mare integrare a comunității românești în Alcalá de Henares. Adică nu doar ei să cunoască tradițiile noastre, ci și noi să avem oportunitatea de a le cunoaște pe cele ale românilor. Cred că asta ar mai lipsi ca să avem deplina integrare... Din nefericire, pentru crearea acestui colegiu românesc nu am reușit să găsim, încă, sprijinul și colaborarea necesare din partea colectivelor de români din Alcalá de Henares. Noi suntem dispuși la orice. Avem două colegii pentru polonezi. De ce să nu avem măcar un colegiu românesc?... Noi, ca Primărie, vom pune la dispoziție terenul unde se va situa biserica. De asemenea, vom solicita și ajutorul Comunității Madridului, pe care cu siguranță îl vom primi...”.

Imigranții proveniți din România și America de Sud sunt cei mai buni afaceriști dintre străinii din Castellon. Aceasta este și o manieră de promovare a integrării și interculturalității, pentru că în acest fel sunt cunoscute produsele din țările acestor imigranți de către toți locuitorii din Castellon.

Cea mai mare parte dintre imigranții români au plecat în Spania pentru a munci, chiar dacă unii nu dețin, nici după regularizarea situației străinilor, forme de ședere legale pe teritoriul statului spaniol. Trebuie menționat că există și un segment important de cetățeni români, care, atrași de legislația foarte permisivă a Spaniei, au dezvoltat adevărate rețele de prostituție, trafic de persoane, trafic de droguri și furturi de autoturisme. La aceștia, se adaugă grupurile de țigani români, care se ocupă, cu preponderență, de furturi din magazine, din apartamente și din mașini. O altă afacere profitabilă pentru țiganii români este cerșitul și vânzarea de copii. Cum era de așteptat, sosirea străinilor nu este pe placul spaniolilor, chiar dacă, de regulă, nou-veniții nu-i concurează pe piața forței de muncă. Cert este că ibericii s-au săturat de străini.

Atitudinea de respingere a spaniolilor față de imigranți a crescut de patru ori doar în ultimii opt ani. Un studiu realizat de Centrul de Investigații Sociale arată că, dacă în 1996 procentul de respingere a imigranților era de 8 la sută, în 2004 acesta a ajuns la 32 la sută. Imigranții cel mai puțin simpatizați de iberici sunt est-europenii (între aceștia, firește, și românii), africanii, asiaticii și marocanii. Cele mai rasiste regiuni iberice sunt Aragon, La Rioja, Murcia, Extremadura, Baleare, Canare, Castilla y Leon și Castilla-La Mancha, unde trăiesc și numeroși imigranți români. „Din ce în ce mai puțini spanioli acceptă ideea menținerii de către imigranți a propriilor tradiții și obiceiuri”, scria cotidianul spaniol „Diario de Leon”.

3.13. ROMÂNII DIN UCRAINA

Comunitățile românești din actuala Republică Ucraina, rămase în afara teritoriului României după cel de-Al Doilea Război Mondial, se află în:

- regiunea Cernăuți, care cuprinde Nordul Bucovinei, Ținutul Herței și fostul județ Hotin – aici locuiesc 106,3 mii cetățeni de naționalitate română (conform recensământului din 1989);
- regiunea Odessa, îndeosebi în raioanele Ismail, Reni, Chilia și Cetatea Albă – 324 mii de cetățeni de naționalitate română (*ibidem*);
- regiunea Transcarpatia, în raioanele Teacev și Rahovo – aici locuiesc 29,5 mii de cetățeni de naționalitate română (*ibidem*).

În spațiul dintre Nistru și Bug, românii locuiesc în regiunile Herson, Kirovograd și Nikolaev și, la est de Bug, în regiunile Donețk, Dnepropetrovsk, Crimeea și Lugansk. Conform recensământului din 1989, în Ucraina locuiesc 459 000 români, a treia comunitate numerică după ucrainenii și rușii.

Populația românească predomină în trecut, ca populație autohtonă, în Bucovina de Nord și Basarabia de Sud. Etnicii români care trăiesc în jurul Bugului provin din românii ardeleni duși cu secole în urmă în stepa pustie din Tavrida, ca oșteni împotriva năvălirilor tătare.

Universitatea din Cernăuți se află în incinta fostului Palat Mitropolitan, construit de România, și în care autoritățile ucrainene, cu toate străduințele, nu au reușit să ștergă urmele inscripțiilor și efigiilor regale românești. În zona de sud a Cernăuțiului se află așezările românești istorice, una dintre acestea fiind Hrușeuți, localitate compact românească, unde, prin strădaniile autorităților românești, de-a lungul mai multor ani și guverne, s-a reușit, în 2003, terminarea construcției și sfințirea unei impunătoare biserici.

3.14. ROMÂNII DIN UNGARIA

Din 198 860 cetățeni străini aflați în Ungaria, 4 404 sunt români, grupați astfel: în cele 23 de sectoare ale capitalei maghiare – Budapesta – se află 801 români. Următoarea localitate cu cel mai mare număr de români înscrși pe listele minorităților este Micherechi (cu 608 români), urmată de Chitigaz (557), Giula (289), Aletea (268), Sacal (193) și Apateu (129). Toate celelalte județe și regiuni sunt înscrise fiecare cu sub 100 de români, în topul acestora situându-se Cenadul Unguresc (97), Pocei (97), Darvas (93), Batania (91), Bedeu (82), Bichisciaba (80), Otlaca-Pusta (80), Jaca (76), Sercad (64), Medgyesegyhaza (64), Leucushaz (49), Seghedin (44) etc.